

Research Paper

Living Experience of Female-Headed Households from Post-Earthquake Violence (A Case Study of Female-Headed Households Living in Earthquake-Stricken Areas of Kermanshah Province)

Taeybeh Goodarzi¹, Parvin Satar^{2*}, Alieh Shekarbeigi¹

1. Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Social Work, Allameh Tabatabaeei University, Tehran, Iran.

Received: 2021/04/05

Revised: 2021/12/21

Accepted: 2022/01/08

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.30495/jzv.2022.27719.3551

Keywords:

Lived Experience, Violence, Female-Headed Households, Kermanshah Earthquake.

Abstract

Introduction: Female-headed households are vulnerable and neglected social groups in natural disasters who always subjected to violence due to cultural and social issues. The aim of this study was to investigate the lived experience of female-headed households from post-earthquake violence in Kermanshah province.

Methods: The study population was all women affected by the earthquake and 15 of them were purposefully interview in person. The sample size was continue using theoretical sampling until theoretical saturation. Data collected by interpretive phenomenological strategy and analyzed by Dickelman et al (1989).

Results: 474 open source code, 8 sub-themes and 4 main themes extracted. Findings of violence against women founded to include "unfair access to resources, stigma, lack of security, and the destruction of communities." The results of this study show that the elimination of violence against these women depends on the removal of cultural barriers before the events and attention to their decision-making power in the heart of the family and society.

Citation: Goodarzi, T., Satar, P., Shekarbeigi, A., Living Experience of Female-Headed Households from Post-Earthquake Violence (A Case Study of Female-Headed Households Living in Earthquake-Stricken Areas of Kermanshah Province): Quarterly Journal of Women and Society. 2022; 13 (50): 99-108.

*Corresponding Author: Parvin Satar

Address: Department of Social Work, Allameh Tabatabaeei University, Tehran, Iran.

Tell: 09186883446

Email: sparvin1359@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

Women are more vulnerable to disasters than men are. Studies [8], [18], [12], [15], [16], [3], [2] confirmed the link between natural disasters and the increase in violence against women, the effects of which in some cases go beyond the immediate consequences of the catastrophe. Enarson (2012) considers natural disasters to be a social process rooted in the relationships and patterns of socio-historical development of societies that marginalize women and expose them to violence, and while living in temporary shelters that provide security. There is no privacy; they are at risk of rape and violence [citation needed]. Among the vulnerable groups of women in disaster are women and girls who are heads of households who are under more pressure in emergencies due to lack of access to opportunities and resources. Therefore, the present study seeks to answer the question of what violent experiences did the earthquake create for female-headed households living in the earthquake-stricken areas of Kermanshah province?

Method

In this study, in order to understand the experience of women and girls heads of households from post-earthquake violence, an interpretive phenomenological strategy is used. Interpretive phenomenology values the specific experiences of individuals as a credit source of knowledge and is appropriate for achieving the participants' mental experience.

Considering that among the earthquake-stricken cities of Kermanshah province, Sarpol-e-Zahab city suffered the most damage, the study population consisted of all women and girls who were the heads of households in the earthquake-stricken city of Sarpol-e-Zahab. Purposeful sampling we used to select individuals. They selected based on two criteria: A) Proportion between their experience and the purpose of

the study. Accordingly, women who experienced the Kermanshah earthquake in November 2017 and subjected to violence after the earthquake identified as the target sample; B) had the characteristics of an informed person aware of the subject matter, which interpreted as a key participant or informant.

The sample size continued through theoretical sampling until theoretical saturation. In a qualitative study, the number of people interviewed cannot be predict with certainty [7] Based on this, information obtained from 15 women and girls heads of households. Data were collected using in-depth individual interviews. The interview form was twofold: the main questions that examined the experience of violence among women, Sub-questions that followed the main questions and based were on specific and unique experiences of women

The approximate average interview time was 45 minutes. Due to ethical considerations and all standard requirements, such as location, time, and limitation of the interview, all interviews a conducted after obtaining the permission of the anonymous participants. We analyzed the data based on the analysis method of Dickelman et al. (1989).

Findings

In the data analysis process, 474 open source code, 55 sub-themes and 4 comprehensive or main themes an extracted. The answer to the main research question "What is your experience of post-earthquake violence?" We found four main categories: unfair access to resources, stigma, lack of security, and destruction of communities.

Unfair access to resources: In the recovery period, women discriminated against at all levels, have fewer resources and rights than men, and have to endure additional and disproportionate pressures

that make them less likely to rehabilitate. [4].

It must be my husband to deliver the canopy. "Because the convent was handed over to the (male) head of the family".

Hot stigma: Even in disaster, women heads of households are not safe from the professions and motivations of those around them. In such an environment, they face a variety of negative behaviors towards themselves.

"Some of these engineers and architects who came to renovate. "To offer a friendship or concubine until you find out about a divorce".

Lack of security: In the insecurity of the shelter and the living conditions of the airport, the possibility of violence against women and girls increases.

"The toilets are not locked, some of them put their heads down, they come to the toilet at once !! "We had to go to the bathroom as a group or with one of the men".

As the presence of strangers in the area increased, some female-headed households felt insecure, as many strangers and addicted men pitched tents next to them and felt that anyone could easily enter their tents.

"The walls of the tents were very thin and there were no locks. One night a dead man had brought his head from the tent inside. "I ran away until I screamed".

Destruction of communities: In the catastrophe, the collapse of traditional communities and families affects women's social protection systems and exposes them to vulnerability and violence [5].

" Migrating a lot after the earthquake. I do not know anyone now. "I have not been able to come out and eat in the air since this worker came".

In the absence of discipline in the process of delivering relief items, some women felt

that in order to receive aid, they had to respect their dignity.

"In the hustle and bustle of the distribution of aid, some men reached out or pushed each other, very often saying: 'So-and-so - " Was there no one else ?! Weak "I had to go because of my children, I had no one else."

Discussion

Women and girls heads of households become more vulnerable and harassed after the disaster due to the loss of protection and security facilities, often due to the destruction of social networks, cultural taboos, lack of privacy in the camp, and Lack of private health facilities occurs, especially during resettlement in the camp. The findings of this study show that the basic structure of patriarchy and the lack of a gender perspective in relief and crisis management programs neglect the rights and capacity of women. In addition to being vulnerable to disaster, women do not have access to health care services and are victims of violence. This violence exacerbated when women do not have problems expressing themselves due to cultural taboos and it is difficult to obtain accurate statistics and information. Therefore, the elimination of violence against these women depends on the removal of cultural barriers before the events and attention to decision-making power. They are at the heart of the family and society.

مقاله پژوهشی

تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله (مورد مطالعه زنان و دختران سرپرست خانوار ساکن در مناطق زلزله زده استان کرمانشاه)

طیبه گودرزی^۱، ستار پروین^{۲*}، عالیه شکرپیگی^۱

۱- گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲- گروه مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

زنان سرپرست خانوار از گروههای اجتماعی آسیب پذیر و فراموش شده در حوادث طبیعی هستند که به دلیل مسائل فرهنگی و اجتماعی همواره مورد خشونت قرار می گیرند. این پژوهش با هدف بررسی تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله استان کرمانشاه انجام شد. جامعه مورد مطالعه تمامی زنان آسیب دیده در زلزله بودند که به صورت هدفمند با ۱۵ نفر از آنها مصاحبه عمیق فردی انجام گرفت. حجم نمونه با استفاده از نمونه گیری نظری و تا رسیدن به اشباع نظری تداوم یافت. داده ها با استراتژی پدیدارشناسی تفسیری گردآوری و با روش دیکلمن و همکاران (۱۹۸۹) تجزیه و تحلیل شدند. در نهایت، ۴۷۴ کد باز و اولیه، ۵۵ درون مایه فرعی و ۴ درون مایه اصلی استخراج شد. طبق یافته ها تجربه خشونت زنان عبارت بودند از: «دسترسی ناعادلانه به منابع، داغ ننگ، فقدان امنیت و تخریب اجتماعات». نتایج این مطالعه نشان می دهد که رفع خشونت ها علیه این زنان منوط به حذف موانع فرهنگی ماقبل حوادث و توجه به قدرت تصمیم گیری آنها در بطن خانواده و جامعه است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۶

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۰۹/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۱۸

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jzv.2022.27719.3551

واژه های کلیدی:

تجربه زیسته، خشونت، زنان و دختران سرپرست خانوار، زلزله کرمانشاه.

* نویسنده مسئول: ستار پروین

نشانی: گروه مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

تلفن: ۰۹۱۸۶۸۳۴۴۶

پست الکترونیکی: sparvin1359@gmail.com

مقدمه

بلایای طبیعی منجر به بروز تنش‌ها و مسائل روحی و جسمی فراوانی در بین افراد می‌شود که تاثیرات متفاوتی گروه‌های گوناگون اجتماعی می‌گذارد. از نظر نومایر و پلومپر (۲۰۰۷)، بلایای طبیعی به صورت یکسان بر مردم تأثیر نمی‌گذارند. نابرابری در مواجهه با خطر و همچنین، نابرابری در دسترسی به منابع و فرصت‌ها به لحاظ اجتماعی شکل گرفته و به طور سیستماتیک برخی از گروه‌ها را بیش‌تر از سایرین در برابر تأثیرات بلایای طبیعی آسیب‌پذیرتر می‌کند. انارسون (۲۰۱۲) بلایای طبیعی را فرآیندی اجتماعی می‌داند که ریشه در روابط و الگوهای توسعه تاریخی اجتماعی جوامع دارند. این الگوها زنان را به حاشیه رانده و آنها را در معرض خطر خشونت قرار می‌دهد و هنگام زندگی در پناهگاه‌های موقت که امنیت و حریم خصوصی وجود ندارد، در معرض خطر تجاوزهای جنسی و خشونت قرار می‌گیرند [به نقل از، ۱۳]. از گروه‌های آسیب‌پذیر زنان که در این زمینه می‌توان به آن اشاره کرد زنان سرپرست خانوارند.

در سال‌های اخیر سهم خانوارهای زن سرپرست از کل خانوارهای ایرانی روندی صعودی داشته است. توزیع نسبی خانوارهای زن سرپرست بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵ نزدیک به ۸٫۴ درصد بوده در سرشماری ۱۳۹۰ به ۱۲٫۱ درصد و در سال ۱۳۹۵ به ۱۲٫۷ درصد از کل خانوارهای کشور رسیده است (۱). شمار زنان سرپرست خانوار استان کرمانشاه با نرخ ۴٫۴۶ درصد در سال ۱۳۹۵ بیش‌تر از میانگین کشوری یعنی ۱۲٫۷ درصد بوده است که عواملی چون فوت سرپرست، اعتیاد و طلاق در آن دخیل‌اند (۲۲). با وقوع زلزله ۱۷۸ نفر نیز، همسر و سرپرست خود را از دست دادند (۲۱).

زمین لرزه‌ها ۷/۳ ریشتری شامگاه یکشنبه ۲۱ آبان سال ۱۳۹۶ استان کرمانشاه در شرایطی رخ داد که این استان در رتبه‌بندی استان‌ها از حیث برخورداری از شاخص‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی در پاییز سال ۱۳۹۸ استان کرمانشاه با نرخ بیکاری ۱۵٫۷٪ در جایگاه نخست جدول بیکاری کشور قرار داشت (۲۰). از سوی دیگر، زمینه اجتماعی، فرهنگی و سطح توسعه اقتصادی پیش از زلزله نه تنها نیازهای این زنان را برآورده نساخته بلکه مسائل آنها را پس از زلزله افزایش می‌دهد. افزون بر این، مسئله تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت پس از وقوع بلایای طبیعی تاکنون در کارهای پژوهشی

مورد مطالعه قرار نگرفته است و به نظر می‌رسد استفاده از روش‌های کیفی می‌تواند در روشن‌شدن بخش‌هایی از زوایای پنهان زندگی این زنان بخصوص بعد از وقوع بلایای طبیعی کمک کند. بر این اساس، مطالعه حاضر درصدد پاسخ به این پرسش است که زلزله چه تجربیات خشونت‌آمیزی برای زنان سرپرست خانوار ساکن در مناطق زلزله‌زده استان کرمانشاه ایجاد کرده است؟ یا به سخن دیگر، چه تجربه‌ای از خشونت پس از زلزله دارند؟

پیشینه پژوهش

سابقه نخستین مطالعات مرتبط با بلایای طبیعی با رویکرد جنسیتی به اوایل دهه ۱۹۷۰ برمی‌گردد [۱۱]. مرور ادبیات نشان می‌دهد که یک الگوی جنسیتی در همه سطوح فرایند سوانح طبیعی اعم از در معرض خطر قرار گرفتن، برداشست و درک از خطر، آمادگی، پاسخ به وضعیت، تأثیرات فیزیکی، روانشناختی، جامعه‌شناختی، بازیابی و بازسازی وجود دارد (۱۱). مطالعات (آریابانند و ۲۰۰۶، ۳)؛ (آستین ۲۰۱۶، ۴)؛ (ریس و همکاران ۲۰۰۵، ۵)؛ (پارکینسون ۲۰۱۷، ۶)؛ (جبراتی، ۲۰۱۳)؛ (سهرابی‌زاده، ۲۰۱۶) و (فیشور، ۲۰۱۰) نشان می‌دهند که بین بلایای طبیعی و افزایش میزان خشونت علیه زنان رابطه وجود دارد که اثرات آن در برخی موارد همچنان فراتر از پیامدهای فوری یک رویداد است. با این حال، مطالعات در مورد خشونت بعد از فاجعه بسیار اندک است چون بلافاصله پس از فاجعه، نگرانی در مورد میزان خسارت و تأمین نیازهای اساسی در اولویت نظارت بر وقوع خشونت قرار می‌گیرند. در ادامه به برخی از مهم‌ترین مطالعات این حوزه اشاره شده است:

از نظر بردشاو و فوردهام (۲۰۱۳) فاجعه‌ها منجر به فروپاشی نظم اجتماعی می‌شوند. در فاجعه شبکه‌های حمایت اجتماعی خانواده‌ها از بین می‌روند و موجبات آسیب‌پذیری و خشونت علیه زنان را فراهم می‌آورد.

از نظر بهادرا (۲۰۱۷)، عوامل گوناگونی از جمله شدت فاجعه و زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی در آسیب‌پذیری زنان نقش دارد.

5 Rees , et al.

6 Parkinson

7 Bradshaw & Fordham

8 Bhadra

1 Neumayera & Plümper

2 Enarson

3 Ariyabandu

4 Austin

در تئوری فمینیستی زنان بر اساس جنسیت خود به دلیل سلطه ایدئولوژی مردسالارانه تحت ستم قرار می‌گیرند. اساس نظریه فمینیستی، درباره نابرابری جنسیتی بر این اصل استوار است که: زنان در جامعه در موقعیت نابرابری نسبت به مردان واقع شده‌اند. در واقع، بسیاری از خواسته‌ها و نیازهای زنان پس از فاجعه همچنان به حاشیه رانده می‌شود و زمینه‌های آسیب‌پذیری آنان را فراهم می‌آورد [۱۴].

رویکرد مردانگی هژمونیک بر علل ساختاری خشونت علیه زنان تأکید دارد و استدلال می‌کند، نظام مردسالاری عامل موقعیت فرعی زنان در جامعه است که در آن مردان از خشونت به عنوان ابزاری برای کنترل زنان استفاده می‌کنند. بر این اساس، در فاجعه هنگامی که نقش مردانگی، مردان متزلزل می‌شود، مردان از راه افزایش خشونت علیه زنان می‌کوشند نظام سلسله مراتبی را احیا کنند [به نقل از، ۱۲].

رویکرد موقعیتی عامل اصلی افزایش خشونت علیه زنان را عوامل مرتبط با محیط، عدم محافظت و امنیت پس از فاجعه می‌داند. از دیدگاه صاحب‌نظران این تئوری، پس از فاجعه، هنگام جابه‌جایی و سکونت در اردوگاه شبکه‌های اجتماعی مختل شده و افراد وادار به سکونت در مکان‌هایی می‌شوند که همدیگر را نمی‌شناسند تا در مواقع نیاز از کمک آنها بهره‌گیرند [به نقل از، ۱۹].

روش پژوهش

در این پژوهش، به منظور درک تجربه زنان و دختران سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله از استراتژی پدیدارشناسی تفسیری استفاده شده است. پدیدارشناسی تفسیری برای تجربیات خاص افراد به‌عنوان یک منبع اعتباری دانش، ارزش قائل بوده و برای نیل به تجربه ذهنی مشارکت‌کنندگان مناسب است.

جامعه مورد مطالعه، کلیه زنان و دختران سرپرست خانوار شهرستان زلزله زده سرپل‌ذهاب بودند. با عنایت به اینکه از میان شهرستانهای زلزله‌زده بیشترین آسیب به شهرستان سرپل‌ذهاب وارد شد، این شهرستان به عنوان محل پژوهش برگزیده شد. از نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب افراد استفاده شد. زنان مورد مطالعه بر اساس دو معیار انتخاب شدند: ۱- تناسب بین تجربه آنها و هدف پژوهش که تناسب تجربه نامیده می‌شود. بر این اساس زنانی که مورد خشونت واقع شدند، به‌عنوان نمونه هدف مشخص شدند؛ ۲- داشتن ویژگی‌های یک فرد مطلع و آگاه در خصوص موضوع مورد بررسی که از آن به‌عنوان کیفیت شخصی مشارکت‌کننده یا مطلع کلیدی تعبیر می‌شود.

به لحاظ سنتی فرودستی پایگاه اجتماعی زنان با نظام‌های فرهنگی جوامع مرتبط است و فرصت‌های دختران و زنان را برای بازیابی، محدود می‌کند.

مطالعه سهرابی‌زاده (۲۰۱۶) نشان می‌دهد زنان پس از فاجعه در خانواده و جامعه با خشونت خانگی (خشونت جسمی، روانی و جنسی) و خشونت در جامعه (خشونت روانی و آزار جنسی) روبه‌رو می‌شوند.

مطالعه فیشر^۱ (۲۰۱۰) نشان می‌دهد خشونت علیه زنان پس از فاجعه بدلیل تخریب زیرساخت‌ها، نبود امکانات بهداشتی، از بین رفتن نظم و امنیت و... نیز ادامه می‌یابد.

مطالعه پارکینسون (۲۰۱۷) نشان می‌دهد فاجعه‌ها افزون بر بی‌خانمانی، بیکاری و سکونت در اردوگاه نقش محافظتی مردان در خانواده را تهدید می‌کند که باعث از دست دادن کنترل زندگی توسط مردان می‌شود و در نهایت، منجر به افزایش تنش در خانواده و خشونت علیه زنان می‌شود.

مطالعه گره‌ارت و همکاران^۲ (۲۰۱۸) نشان می‌دهد رویارویی طولانی‌مدت با فاجعه، اسکان نامناسب و از بین رفتن شبکه‌های اجتماعی با افزایش گزارش خشونت علیه زنان در مناطق آسیب‌دیده از طوفان همراه بوده است.

در نقد و جمع‌بندی مطالعات این حوزه باید گفت که برخی پژوهش‌ها نگاه آسیب‌شناختی دارند. این مطالعات با نگاه مددکارانه و روان‌شناختی با ارائه مداخلات خاص، سعی در توانمندشدن زنان آسیب‌دیده دارند. دسته دوم پژوهش‌هایی هستند که به آثار و پیامدهای زندگی حوادث (در اینجا به طور خاص زلزله) بر کیفیت زندگی اجتماعی زنان می‌پردازند. مطالعه حاضر نیز در این دسته از مطالعات قرار دارد. اما، آنچه این مطالعه را نوآورانه می‌سازد این است که این مطالعه، با شناخت ویژگی‌های گوناگون زندگی زنان در این مناطق، با استفاده از نگرش «از درون» و بر پایه استراتژی پدیدارشناسی تفسیری، پدیده خشونت علیه زنان را بررسی می‌کند.

چارچوب مفهومی پژوهش

نظریه‌ها در پژوهش‌های کیفی نقشی مکمل و الهام بخش در فرایند پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌ها برای ایجاد "حساسیت نظری-مفهومی" بمنظور باز کردن ذهن پژوهشگر نسبت به مسائل و دسته‌بندی‌ها دارند. در این مطالعه، رویکردهای عمدتاً تفسیری، جامعه‌شناسی روزمره نظیر رویکردهای فمینیستی، تئوری مردسالاری هژمونیک و دیدگاه موقعیتی برای درک تجربه زیسته زنان سرپرست خانوار از خشونت استفاده شده است.

² Gearhart, et al.

¹ fisher

تمایزگذاری میان واحدهای معنایی ایجاد شد که در ارتباط با مرحله نخست یک مجموعه از مفاهیم و معانی شکل گرفت که اکتشاف موضع و در نتیجه، امکان توصیف ضعیف برای ما فراهم شد؛ در مرحله سوم، بیانات، گفته‌ها و روایات مصاحبه‌شوندگان با تاکید بر پدیده مورد نظر امکان‌پذیر شد. مرحله چهارم، ساختار معانی شکل گرفت و توصیفات در یک مجموعه حالتی منسجم گرفته و در قالب مفاهیم انتزاعی و عالی قرار گرفتند. لذا، در محله اول، مدیریت داده‌ها، مرحله دوم، توصیف داده‌ها، مرحله سوم طبقه‌بندی، مرحله چهارم تفسیر (توسعه یک توصیف محتوایی؛ چه چیزی رخ داده است) توسعه یک توصیف ساختاری؛ چگونگی تجربه کردن پدیده) داده‌ها انجام شد.

یافته‌ها

در روند تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۴۷۴ کد باز و اولیه، ۵۵ درون‌مایه فرعی و ۴ درون‌مایه فراگیر یا اصلی استخراج شد. پاسخ به این سوال اصلی پژوهش «چه تجربه‌ای از خشونت پس از زلزله دارید؟» به چهار مقوله اصلی که عبارتند از: دسترسی ناعادلانه به منابع، داغ ننگ، فقدان امنیت و تخریب اجتماعات دست یافتیم.

حجم نمونه از راه نمونه‌گیری نظری و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. در پژوهش کیفی نمی‌توان با قاطعیت تعداد افراد مورد مصاحبه را پیش‌بینی کرد. «مهم‌ترین نکته در حجم نمونه این است که مشارکت کنندگان باید افرادی باشند که همگی پدیده مورد بررسی را تجربه کرده و بتوانند تجربه زیسته‌شان را بیان و تشریح کنند» (۷). بر این اساس، بعد از مصاحبه با ۱۵ نفر از زنان و دختران سرپرست خانوار، به تحلیل داده‌ها پرداختیم. داده‌ها با استفاده از مصاحبه‌های عمیق فردی گردآوری شدند. فرم مصاحبه‌ها به دو صورت بود: سوالات اصلی که تجربه خشونت را در بین زنان بررسی کردند؛ سوالات فرعی که دنباله سوالات اصلی را پیگیری می‌کردند و بر تجارب خاص و منحصر زنان استوار بودند؛ برای مثال، موقعی مورد خشونت قرار گرفتی چکار کردی؟ میشه مثال بزنی؟

میانگین تقریبی زمان مصاحبه‌ها ۴۵ دقیقه بود. مصاحبه‌ها با توجه به ملاحظات اخلاقی و تمام شرایط استاندارد، مانند تعیین مکان، زمان و محدودیت مصاحبه، همه مصاحبه‌ها پس از کسب اجازه شرکت‌کنندگان بدون نام صورت گرفت. تحلیل داده‌ها بر اساس روش تحلیل دیکلمن و همکاران^۱ (۱۹۸۹) این‌گونه انجام گرفت:

ابتدا با خواندن داده‌ها، کلیتی از موضوع حاصل شد که امکان یک فهم کلی را برای ما فراهم ساخت. در مرحله دوم،

جدول ۱- مقوله‌های اصلی و فرعی تجربه خشونت

مقوله‌های فرعی	مقوله اصلی	درون‌مایه اصلی
تبعیض، نابرابری، بی‌عدالتی، غارت و احتکار منابع امدادی، عدم برآورده شدن نیازها	دسترسی ناعادلانه به منابع	سازوکارهای خشونت
باورهای منفی، انگ‌زنی و شرمساری، طرد شدن، توهین، فقدان تحرک	داغ ننگ	
تخریب زیرساخت‌ها، توالت و حمام تفکیک نشده، دیواره نازک سرپناه، سهولت ورود و نداشتن قفل چادر و کانکس	فقدان امنیت	
از بین رفتن شبکه‌های همسایگی و خویشاوندی، فروپاشی نظم اجتماعی، هرج و مرج	تخریب اجتماعات	

دسترسی ناعادلانه به منابع

ارمغان می‌آورد. در سیستم توزیع امداد دولتی دسترسی به اقلام امدادی بر پایه سیستم ثبت نام سرپرستان خانوار (مرد) است که به "سرپرست خانوار" اجازه دسترسی مستقیم به اقلام امدادی را می‌دهد. در آمار رسمی پدر یا شوهر به عنوان "سرپرست خانوار" ثبت شده و زنان نیز تابع آن بوده‌اند، در نتیجه وابستگی آنان را به خانواده و جامعه تقویت می‌کند. پس از زلزله، برنامه توزیع امداد دولتی بر مردان متمرکز بود و حق

در دوره بازبایی از فاجعه، زنان در همه سطوح با تبعیض روبه‌رو می‌شوند، از منابع و حقوق کمتری نسبت به مردان بهره‌مندند و مجبور به تحمل فشارهای اضافی و نامتناسب‌اند که احتمال بازتوانی آنها را کندتر می‌کند (۴). در شرایط اضطراری پس از زلزله، هنجارهای مردسالارانه‌ای که عمیقاً ریشه در جامعه دارد حاکم است و وضعیت زیردستی زنان را به

¹ Diekelman et al.

سنگینی نگاه دیگران، ترحم‌های بی‌مورد، نیشخندهای زهرآلود، طعنه‌های بیرحمانه و... می‌شوند (۹). در فاجعه نیز، زنان سرپرست خانوار از حرف‌ها و انگ‌زنی‌های اطرافیان در امان نیستند. در چنین فضایی، با انواع رفتارهای منفی از جمله تهمت، شایعه و بدبینی نسبت به خود مواجه می‌شوند و معمولاً مسئول تخلف از هنجارهای جامعه می‌باشند.

«بعضی از این مهندسا و معمارهایی که برای بازسازی اومده بودن. تا می‌فهمیدن مطلقه ای، پیشنهاد دوستی یا صیغه میدادن» (شرکت کننده ۱۳).

«بعضی اوقات اگر خیری برای کمک می‌آمد با بدبینی اطرافیان و اقوام شوهرم مواجه می‌شدم و مدام باید توضیح میدادم که برای چی آمده بود» (شرکت کننده ۳).

« برای انجام کارهای اداری و تعمیر ساختمان مجبور بودم زیاد بیرون برم. کلی حرف پشت سرم بود؛ متلک میزدن که رفته دنبال شوهر یا حتی بدتر از این. اگه مشکلی برات پیش بیاد مجبوری ساکت باشی، چون همه تو را مقصر می‌دانند» (شرکت کننده ۸).

فقدان امنیت

ناامنی سرپناه و شرایط زندگی اردوگاه، براحتمال وقوع خشونت علیه زنان و دختران تاثیر می‌گذارد. پس از زلزله به علت نبود زیرساخت‌های مناسب سیستم برق رسانی تخریب شد و تا چند روز خاموشی برق وجود داشت. قطع برق، روشنایی نامناسب و نور کم در اطراف توالت‌ها و حمام‌های تفکیک نشده فرصت سوء استفاده از زنان را فراهم می‌ساخت.

« توالت ها قفل نداشتن، بعضی مردا سرشون پایین می‌انداختن به دفعه می خواستن بیان تو!! شبها هم تاریک بود، نمی‌تونستی ببینی چه کسایی رفت و آمد دارن. بعضی از مردها در اطراف توالتها یا خرابه ها ادرار می‌کردن. مجبور بودیم به صورت گروهی یا با یکی از مردان به دست‌شویی بریم» (شرکت کننده ۶).

حضور غریبه‌ها، کارگران و معتادان بمنظور امدادسانی، بنایی یا غارت در منطقه باعث بالا رفتن احساس عدم امنیت در سطح شهر شد. برخی از زنان سرپرست خانوار با نزدیک شدن به شب احساس ناامنی می‌کردند، چون بسیاری از غریبه‌ها و مردان معتاد در مجاورت آنها چادر زده بودند و احساس می‌کردند هر کسی به راحتی می‌تواند وارد چادرها آنها شود.

« شهرداری تعدادی از این چادرها را گردآوری کرد، اما چه فایده!! دیواره چادرها خیلی نازک بود تو شب وقتی

اساسی زنان در دسترسی به امداد نادیده گرفته شد در جریان نام نویسی برای دریافت کمک‌ها، سازمان‌های امدادسانی پدر یا شوهر را به عنوان سرپرست خانوار به رسمیت شناختند و زنان مجرد در حاشیه قرار گرفتند که نشان می‌دهد، زنان سرپرست خانوار آخرین کسانی هستند که از فاجعه بهبود می‌یابند.

« زمانی که برای دریافت چادر و کانکس ثبت‌نام کردند، اسم پدرم را به‌عنوان سرپرست نوشتن. درحالی‌که پدرم پیر و ناتوانه، نمی‌تونه برای دریافت کمک‌ها مراجعه کنه» (شرکت کننده ۴)

« برای تحویل کانکس باید شوهرم حضور می‌داشت چون کانکس را به سرپرست خانواده (مرد) تحویل می‌دادند» (شرکت کننده ۱۱).

با اینکه اکثر اقدامات امدادی برای کل جمعیت حادثه دیده در نظر گرفته می‌شود، اما وقتی زنان به ساختارهای موجود در توزیع منابع - که منعکس کننده ساختار مردسالاری جامعه است، تکیه می‌کنند، در دسترسی به منابع امدادی به حاشیه رانده می‌شوند (۱۴). اگرچه زنان قدردان کمک‌های خیرین و امدادگران بودند اما در روند تحویل کمک‌ها احساس ناامیدی و حقارت می‌کردند.

«امدادسان‌ها برای اینکه کارشون رو زودتر انجام بدن کمکها را به طرف چادرها پرتاب می‌کردن. من واقعاً احساس حقارت کردم. هیچ نظم و انضباطی تو کارشان نبود. بعضی وقتا که برای دریافت کمک‌ها به مراکز توزیع می‌رفتیم، سرمون داد می‌زدن و ما را بیرون می‌انداختن، انگار رفتیم گدایی» (شرکت کننده ۱۳).

شرکت کنندگان روند توزیع کمک‌های امدادی را ناعادلانه توصیف کردند.

«عده‌ای در محل دست به غارت و دزدی زدند. برخی از معتمدین به جای تقسیم کمک‌های مردمی بین همسایه‌ها، به آشنایان خودشان دادن یا آن‌ها را مخفی کردن و چادر روی آن کشیدن، از اون همه وسیله یه قوطی کنسرو به من دادن» (شرکت کننده ۱۴).

داغ ننگ

داغ ننگ^۱، برجستگی اجتماعی است که راه نگریستن فرد به خود را تغییر می‌دهد و صلاحیت لازم برای پذیرش اجتماعی توسط دیگران را از وی سلب می‌کند. افراد داغ خورده به جرم تفاوت، بی‌توجه به جوهره‌ی درونیشان محکوم به تحمل

¹Hot Stigma

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی تجربه زیسته زنان و دختران سرپرست خانوار از خشونت پس از زلزله سال ۱۳۹۶ کرمانشاه، به روش پدیدارشناسی تفسیری با استفاده از مصاحبه عمیق فردی روی ۱۵ نفر از زنان و دختران سرپرست خانوار انجام گرفت. شرایط اجتماعی پس از فاجعه بسیار پیچیده است، آسیب پذیری زنان سرپرست خانوار به دلیل هنجارهای فرهنگی و نقش های جنسیتی در فاجعه شدت یافته و آنان را در معرض خطر خشونت قرار می دهد. زلزله می تواند منجر به احساس از دست دادن کنترل در زندگی و از بین رفتن سلسله مراتب اجتماعی شود و زمینه های خشونت علیه زنان را فراهم آورد که این مهم را می توان در از دست دادن اشتغال، سرمایه، مسکن پر ازدحام یا اردوگاه فاقد امکانات رفاهی - بهداشتی مناسب مشاهده کرد. همچنین، عوامل دیگری از جمله اسکان زلزله زدگان بدون توجه به زمینه های فرهنگی و اجتماعی منطقه و تخریب زیرساخت ها و سرمایه اجتماعی جو مستعد خشونت علیه زنان را ایجاد می کند و آنها را بیش تر در معرض خطر خشونت و آزار جنسی قرار می دهد. کلیشه های منفی، ترس از ننگ و شرم ساری ناشی از آزار جنسی، تحرک زنان را محدود می کند و همان گونه که در دیدگاه فیمینیستی اشاره شد هنجارهای فرهنگی موجب آسیب پذیری زنان در فاجعه می شوند.

زنان و دختران سرپرست خانوار پس از فاجعه به دلیل از دست دادن امکانات حفاظتی و امنیتی آسیب پذیرتر می شوند و مورد آزار و اذیت جنسی قرار می گیرند و همانطور که در رویکرد موقعیتی اشاره شد، این وضعیت اغلب به دلیل عدم رعایت حریم خصوصی در اردوگاه و کمبود امکانات بهداشتی خصوصی، به ویژه هنگام اسکان مجدد در اردوگاه رخ می دهد. همانگونه که یافته های این مطالعه نشان می دهد دو مکانیسم ساختار بنیادی مردسالاری و فقدان دیدگاه جنسیتی در برنامه های امداد رسانی و مدیریت که بشدت ریشه در اقدام ها و عقاید اجتماعی و فرهنگی جامعه مورد مطالعه دارد حقوق و ظرفیت زنان پس از زلزله را مورد غفلت قرار می دهد. در برنامه های امداد رسانی توجهی به زنان به عنوان گروه های آسیب پذیر نشده و بیشتر حمایت های پس از وقوع زلزله بر روی رفع نیازهای فوری به جای رسیدگی و کاهش آسیب پذیری زنان متمرکز بوده است. کسانی که دست اندرکار مدیریت فاجعه هستند، آگاه نیستند که خشونت علیه زنان و دختران ممکن است پس از فاجعه افزایش یابد. علاوه بر این، در فاجعه نیازهای واقعی زنان به اندازه کافی برآورده نمی شود، در نتیجه نابرابری های جنسیتی قبل از زلزله نه تنها کاهش نمی یابد بلکه تشدید می شود این بدان معنی است

چراغ روشن می کردیم از بیرون، داخل چادر تا حدودی مشخص بود. به شب یه مرده سرشو از چادر آورده بود داخل. تا جیغ زد، فرار کرد» (شرکت کننده ۱۵).

« نصف شب دیدم یکی با دستگیره در کانکس ور می ره. میخواد بیاد تو، گفتم کی هستی؟ "آهسته" گفت تنهایی پیام تو؟ کلی بد و بیراه بهش گفتم. ولی داشتم از ترس سخته می کردم» (شرکت کننده ۷).

تخریب اجتماعات

در فاجعه فروپاشی اجتماعات و خانواده سنتی بر سیستم های حمایت اجتماعی زنان تأثیر می گذارد و آنها را در معرض آسیب پذیری و خشونت قرار می دهد (۶). اسکان زلزله زدگان بدون توجه به زمینه های فرهنگی و اجتماعی منطقه و ازدحام جمعیت نیز موجب تخریب شبکه های حمایتی زنان شد که در افزایش خشونت علیه زنان تأثیرگذار است. زلزله به دلیل تخریب ساختار اجتماعی پیشین و اسکان در اردوگاه، اجتماعات محلی و سرمایه اجتماعی را از بین برده و افراد را بدون ملاحظه شرایط فرهنگی و اجتماعی در یک مکان جمع می کند، در چنین شرایطی مردم در محل های استقرار جدید فاقد هرگونه سرمایه اجتماعی بوده و احساس تعلق و نزدیکی چندانی به همدیگر ندارند.

«در سرپل ذهاب ساکنین محله ها با هم فامیل اند و برای مراقبت از کودکان و منازل به یکدیگر متکی اند، بعد از زلزله خیلیا توان بازسازی خونه هاشون رو نداشتن و مهاجرت کردن. الان بیشتر همسایه ها رو نمی شناسم معلوم نیست، کی هستن؟ یا از کجا آمدن؟ از وقتی این کارگرا اومدن همش تو کانکس بودم، نمی تونستم ببایم بیرون هوایی بخوریم» (شرکت کننده ۳).

پس از فاجعه، قانون و نظم در بدترین حالت قرار دارد و تمرکز اداری دولت برای نجات متمرکز می شود. زنان در چنین شرایطی مورد غفلت واقع شده و هدف خشونت مردان قرار می گیرند (۱۷). در غیاب نظم و انضباط در روند تحویل اقلام امدادی برخی زنان احساس می کردند برای دست یابی به کمک ها، باید از عزت و آبروی خود مایه بگذارند.

«هنگام توزیع اقلام امدادی مردم رو هم می افتادن، بعضی ها هم زخمی می شدن. تو این اوضاع برخی از مردا دست درازی می کردن یا تنه میزدن، خیلی هام بدو بیراه می گفتن که: فلان فلان شده!! کس دیگه ای نبود؟! ضعیفه؟! به خاطر بچه هام مجبور بودم برم، کس دیگه ای نداشتم» (شرکت کننده ۱۳).

خشونت‌ها علیه این زنان منوط به حذف موانع فرهنگی ماقبل حوادث و توجه به قدرت تصمیم‌گیری آنها در بطن خانواده و جامعه است که نیازمند مطالعات بیش‌تر است. افزون بر این، با ایجاد مراکز مشاوره‌ای و آگاه‌سازی آنها از حقوق خود می‌توان مانع تعدی به حقوق آنها شد. افزون بر این، با ایجاد اشتغال زودبازده و کاربر خانگی می‌توان مشارکت اجتماعی و تولیدی آنها را بالا برد تا با کاهش فشارهای روانی، سلامت اجتماعی در ابعاد انطباق و خودشکوفایی اجتماعی آنها را افزایش داد.

References

- 1) Abedi Diznab M., Abbasi M, Ali Mandegari M. (2018). A Comparative Study of the Characteristics of Female and Male Heads of Households in Urban and Rural Areas (2016 Census of Iran).. ۱۱۳-۹۵: (۱) ۲۹ .
- 2) Ariyabandu, M. M. (2006). Gender Issues in Recovery from the December 2004 Indian Ocean Tsunami: The Case of Sri Lanka. *Earthquake Spectra*, 22(3_suppl), pp759-775.
- 3) Austin,---.(2016). Hyper-masculinity and disaster. In E. Enarson & B. Pease (Ed.), *Men, Masculinities and Disasters*(ch.4). London: Book now Ltd.
- 4) Badri, S., Asgary, A., Eftekhari, A.R & Levy, J .(2006). Post-Disaster Resettlement, Development and Change: a case study of the 1990 Manjil earthquake in Iran, *Disasters*, 30, pp451-468 .
- 5) Bhadra, S. (2017). Women in disaster and conflicts in India: Interventions in the view of Millenium Development Goals. *International journal of disaster risk science* 8(2) 196-207.
- 6) Bradshaw, S., & Fordham, F., (2013). Women, girls and disaster: A review for DFID.
- 7) Cresswell, J. (2015). *Qualitative scanning and research design*. Translated by Hassan Danaeifard and Hossein Kazemi, Tehran: Saffar Publications.
- 8) Fisher, S. (2010). Violence against women and natural disasters: Findings from post-tsunami Sri Lanka. *Violence Against Women*, 16(8), pp902-918.
- 9) Ghana Azabadi, F., Kianpour, M., & Qasemi, W. (2014). hot stigma of celibacy for girls 30 years and older :At the level of individual experience and social attitude. Master Thesis in Social Sciences. University of Esfahan.
- 10) Gearhart, S., Perez-Patron, Maria, and et al. (2018). *Violence and Gender*. Jun. pp87-92.
- 11) Habib Pourghatabi, K .(2018). "Vulnerability of women in natural disasters: a social construct." *Women in Development and Politics*, Volume 16, No. 3, pp457-48.

که زنان نه تنها در معرض خطرات بلایا طبیعی قرار می‌گیرند، به خدمات مراقبت از سلامتی خود دسترسی ندارند، قربانی خشونت نیز می‌شوند.

این خشونت‌ها زمانی مضاعف شده که به دلیل تابوهای فرهنگی زنان خوداظهاری زیادی در ارائه مشکلات ندارند و کسب آمار و اطلاعات دقیق مربوط به شیوع خشونت علیه زنان در بلایای طبیعی دشوار است که این به نوعی از جمله محدودیت‌های این پژوهش نیز بشمار می‌رفت. لذا، رفع

- 12) Hayati, E.N. (2013). Domestic violence against women in rural Indonesia. searching for multilevel prevention.
- 13) Izquierdo, E. (2015). "A Gender Approach to Vulnerability and Natural Disasters. CUNY Academic Works.
- 14) Neumayera, E., & Plümperb, T. (2007). The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981-2002. London: Department of Geography and Environment, London School of Economics and Political Science and Department of Government, University of Essex and Max-Planck Institute of Economics, Jena.
- 15) Parkinson, D. (2017). Investigating the Increase in Domestic Violence Post Disaster: An Australian Case Study. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(11), 2333-2362 .
- 16) Rees, S., Pittaway, E., & Bartolomei, L. (2005). Waves of Violence - Women in Post-Tsunami Sri Lanka. *The Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*.
- 17) Pittaway, E., Bartolomei, L., & Rees, S. (2007). Gendered dimensions of the 2004 tsunami and a potential social work response in post-disaster situations. *International Social Work*, 50(3), pp307-319:
- 18) Sohrabizadeh, S. (2016). A Qualitative Study of Violence Against Women after the Recent Disasters of Iran. *Prehospital and disaster medicine*, 31(4), pp407-412.
- 19) Tomasdotter, V. (2017). Post-Disaster Gender Based Violence-An Abductive Case Study of Hurricane Katrina and the Haiti Earthquake.
- 20) Retrived from: <https://www.irna.ir/news/83776370>
- 21) Retrived from: [www. Behzisti.ir](http://www.Behzisti.ir)
- 22) Retrived from: <https://women.gov.ir/fa/news/10795>.